

TUOMARILAN HISTORIAA 1900-LUVUN ALUSTA

100 vuotta kylämme historiaa kertoo, miten kylämme on syntynyt ja sen asukkaat yhdessä uurastaneet asuinpaikkansa hyväksi.

Tuomarilan kylän voidaan ajatella alkaneen vähän yli 100 vuotta sitten, sillä vuosisadan vaihtuessa 1900-luvulle oli kylämme paikalla vain metsää ja mautilojen takamaita. Maat kuuluivat Domsin, Sunan, Dahlin, Jofsin ja Kirstin mautiloille. Domsin ja Sunan rakennukset sijaitsivat lähellä Espoon tuomiokirkkoa, Dahlin Kirkkojärven rannalla, Jofsin nykyisen Kirkkojärventien ja vanhan ratavallin välisellä alueella sekä Kirstin Kirstinmäki 6.n lähellä. Kylämme alue kuului kokonaisuudessaan Södrikin kylään.

Tuomarilan kylän syntyminen

Rautatien rakentaminen oli alku varsinaiseen Tuomarilan kylän syntymiseen. Helsingin -Karjaan rataosan rakentamisesta päätettiin vuoden 1897 säätyvaltiopäivillä. Kun maanomistajat olivat myöntyneet töiden aloittamiseen, päästiin valmistaviin töihin tammikuun lopulla 1900. Ryhdyttiin rakentamaan pajoja, työväjoja, avaamaan linjaa, kiilaamaan kiviä, ajamaan soraa jne.. Rakennustyöt edistyivät varsin nopeasti.

Kiskotus alkoi Karjaalta päin ja oli valmis Fredriksbergiin (Pasilaan) asti elokuussa 1903. Rautatien historia mainitsee: "Rata, joka kulkee maamme enimmin viljeltyjen ja tiheimmin asuttujen seutujen kautta, erkanee Fredriksbergin asemalta lähellä Helsinkiä ja kulkee Espoon kirkonkylän ja Köklaksin kylän ohi Espoon pitäjässä sivuuttaen Espoon lahdessa olevan Bobäckin höyrylaivalaiturin, sitten Masabyn, Tollsins ja Munkullan kartanoiden alueiden kautta Kirkkonummen pitäjässä"

Rautatien rakentaminen toi suuren määrän eri ammattien työmiehiä Espoon alueelle. Jotkut heistä jäivät perheineen pysyvästi asumaan paikkakunnalle. Esimerkiksi Johan Emil Kavèn asui vaimonsa Ida Marian sekä perheensä kanssa Ersin talon torpassa, joka vieläkin osittain on jäljellä, ja sijaitsee rautatien ja moottoritien kainalossa, rautatien lähellä, Tuomarilan puolella. Kavènit ostivat vuonna 1915 tontin Jofsilta, johon rakensivat oman talonsa. Perheessä oli viisi lasta, joista Aino syntyi Tuomarilassa vuonna 1901 ja Hilja Ester vuonna 1903.

Kantatilojen palstoittaminen.

1910 luvulla Domsin perintötilan metsäpalsta-osa palstoitettiin omakotiasutusta varten. Ensimmäiset palstat olivat suuria, jopa hehtaari luokkaa. Syyskuussa 1912 ja huhti- toukokuun vaihteessa 1913 muuttivat tänne ensimmäiset asukkaat.

Jofsin tilan maita myytiin omakotitonteiksi 1900-luvun alkupuolella etenkin rautatien pohjoispuolella, muualla etupäässä 30-40 luvulla. Dahlin alueen palstoja myytiin pääasiassa 1920-30 luvulla.

Kirstin ja Sunan maita lohkottiin tonteiksi 1940 luvulla siirtoväen pika-asutuslain ja maanhankintalain perusteella.

Vuonna 1918 oli kylässämme noin 18 omakotitaloa asuttuna, joista 7 taloa radan varressa. 1920-luvun alusta lähtien lisääntyi rakentaminen jatkuvasti. Tuomarilaan muutti paljon rautatieläisiä pääasiassa Helsingistä. Ensin he rakensivat kesämökin ja monet jäivät sitten ympärivuotisiksi asukkaiksi.

Alueen tiet ja rakennukset sijoittautuivat erinomaisesti maastoon ja maisemaan. Näin kehittyi kaunis kotiseutu, jonka tieverkosto vieläkin noudattaa suurelta osaltaan alkuperäistä linjaustaan.

Asiat päätettiin yhdessä

Seutu oli alkuaan yksinomaan ruotsinkielistä, mutta kuitenkin Tuomarilasta tuli voittopuolisesti suomenkielinen kylä Espoon ruotsinkielisen väestön keskelle.

Mahdollisesti suomenkielisyydestä johtuen ei kylä juurikaan saanut apua kunnalta, joten tuomarilalaiset hoitivat asioitaan itsenäisesti. Näistä asioista teiden rakentaminen ja kunnossapito olivat tärkeimmät. Perustettiin kaksi tiehoitokuntaa, Domsbyn ja Jofsin tielautakunnat, jotka yhtyivät myöhemmin yhdeksi. Pöytäkirjat olivat alussa ruotsinkielisiä, mutta myöhemmin ne tehtiin suomeksi. Säilyneiden pöytäkirjojen mukaan kokouksia pidettiin paljon moninaisten asioiden hoitamiseksi, Domsbyn alueen yleinen kokous ja Domsbyn palstanomistajien yhteinen kokous, Domsin, Kirstin, Dahlin ja Sunan talojen kokous, Domsbyn yleinen kokous, Domsbyn yhteiskunnan vuosikokous ja Domsbyn tiekomitean kokous. Domsbyn yhteiskunnan kokouksiin kutsuttiin kaikki palstanomistajat, Domsbyn tiekomitean kokouksiin valitut henkilöt ja tilanomistajien kokouksiin Domsin Kirstin, Jofsin, Dahlin ja Sunan tilojen omistajat. Vuonna 1932 päätettiin käyttää tiekomiteasta nimeä "Tielautakunta"- "Wägnämnd".

Kokousten asiat olivat tietenkin ajankohtaisia:

- Käsiteltiin teitten rakentamista ja kunnossapitoa sekä hiekan saamista, joka olikin suurin pulma.
- Vuonna 1921 päätettiin ostaa tontinomistajien laskuun Herra Lamrothilta hiekanottoalue.
- Långsnärträskin alue, eli suoalue, josta nykyinen Solisevanpuro alkaa, tulvi keväisin. Siksi sen vedenkorkeutta päätettiin säännöstellä. Alueella ollut mäki-alue päätettiin raivata, kun vedenkorkeus sen sallii. Ko. puroon nousi vielä 1930-luvulla merestä keväisin runsaasti kalaa. Myös rapuja tiedetään purossa olleen.
- Sovittiin, että teitten tulee olla vapaasti käytettävissä kaikille, niin jalankulkijoille kuin ajoneuvoille.
- Yleensä tarvittavat työt tehtiin talkoilla ja rahat kustannuksiin saatiin tieverolla, jotka kerättiin tontinomistajilta. Vero oli korvattavissa myös työpäivillä.

Vuonna 1925 rautatiet teki maan painumisen ja liian jyrkkien kaarteiden takia radan siirron Espoon aseman itäpuolella ja Koivuhovissa. Tällöin Solbackan kallion louhiminen vaikeutti tieyhteyksiä Espooseen. Tehtiin anomus, että rautatiet rakentaisi Solbackan kallion länsipuolelle tien, koska aikaisempi tieyhteys Espooseen oli katkennut. Herra J. Lepomäki, joka omisti ko maapohjan (nyk. Siltakatu) lupasi tiealueen ilmaiseksi. Rautatiehallitus antoi tutkia paikan ja tehdä kustannusarvion. Kustannusarvio nousi 70.000 markkaan ja rautatiehallitus hylkäsi anomuksen sillä perusteella, että sillä ei ollut rahavaroja tätä tarkoitusta varten.

Tammikuussa 1933 J. Lepomäki ja A. Lindström jättivät uuden kirjeen asiasta, joka oli osoitettu "Herra Rataosaston johtajalle Rautatiehallituksessa". Tien paikalla oli alkuaan polku, jonka takia sitä tietä kutsuttiin usein kinttupolun tieksi tai Leppämäeksi.

Tuomarilaan saatiin rautatieseisake.

Erittäin suuri haitta oli, ettei rautatiellä ollut pysäkkiä kylämme kohdalla. Kyläläiset kävivät työssä pääasiassa Helsingissä ja lähin rautatieasema oli Espoossa. Kulku Espooseen meni Jofsin maatilon vieritse. Talvella ei teitä aurattu, joten kulku sinne oli hankalaa. Kun Espoon ja Koivuhovin välillä rautatiellä oli suuri korkeusero, ja juna kulki kylämme kohdalla hitaasti. oli junaan helppoa hypätä sen puuskuuttaessa mäkeä ylös. Liikkuvaan junaan hyppääminen ei ollut vaaratonta ja useita onnettomuuksia sattui. Kesällä 1920 käytiin ratainsinööri Rejmannin luona pyynnöllä, että rautatiet laittaisi Bredan torpan kohdalle pysäkin. Tämä paikka on lähellä nykyistä Koivuhovin pysäkkiä, rautatien alikulun lähellä. Vuonna 1923 yritettiin grankullalaisten kanssa yhdessä, mutta

asia raukesi sillä kertaa siitä syystä, että ei saatu maanomistajien kanssa sopimusta. Vihdoin vuonna 1931 Domsbyn yhdyskunnan vuosikokouksessa kesäkuun 26 p:nä 1931 todettiin pysäkkiasia kypsyneeksi ja kutsuttiin paikkakuntalaiset kokoon keskustelemaan asiasta ja päätettiin jättää se tiekomitealle. A. Lindström valittiin valvomaan tätä asiaa. Hän kirjoitti anomuksen ja perusti kolmihenkisen lähetystön viemään sen rautatiehallitukselle. Lähetystöön kuuluivat H. Halme, I. Enberg ja H. Wessman.

Rautatiehallitus ilmoitti 8 p:nä elokuuta 1931 kirjeellään n:o 2421/4129 herra H. Halmeelle, Espoossa seuraavaa: "Tänä päivänä esiteltäessä Teidän ja erinäisten muiden Domsbyn (Tuomarilan) tieylikäytävän läheisyydessä asuvien henkilöiden anomusta, että erinäiset junat saisivat pysähtyä Björkbackan tieylikäytävällä, rautatiehallitus on määrännyt, että toistaiseksi, lukien ensi syyskuun 1. päivästä, kaikki paikallisjunat ja työläisjunat sekä henkilöjuna N:o 190 saavat tarpeen vaatiessa matkustajain ottamista ja jättämistä varten pysähtyä Tuomarila - Domsby- nimisellä tieylikäytävällä, joka sijaitsee km 19 + 50 m Helsingistä. Tästä rautatiehallitus kunnioittaen ilmoittaa."
Allekirjoitukset: Vilhelm Jansson ja Axel Lindfors.

Laituriseisakkeen saaminen Tuomarilaan oli suuri saavutus ja sitä kannatti juhlia. Vuonna 1931 syyskuun 1 päivänä vihittiin Tuomarilan laituriseisake. Kaikki kynnelle kykenevät tulivat pysäkillä. Valokuvat kertovat tästä hyvin. Monet halusivat kuvauttaa itsensä laiturille rakennetun havuseppeleen luona. Ikuistajana on ollut valokuvaaja Palin, joka itse asui kylässämme. Nyt ei enää tarvinnut kävellä Espoon asemalle.

Tuomarila-nimi vuonna 1931

Domsbyn yhdyskunnan vuosikokouksessa kesäkuun 26 p:nä 1931, jossa siis käsiteltiin rautatien pysäkkiasiaa, päätettiin pysäkin ruotsinkieliseksi nimeksi Domsby. Tämän nimiehdotuksen tekijät olivat ylikonduktööri A. Lindström ja Ivar Enberg. Suomenkieliseksi nimeksi Tuomarilaa ehdotti Ragnar Eriksson, joka nimi tuli tyytyväisyydellä hyväksytyksi. Myös Rautatiehallitus hyväksyi nimet. Tuomarila-nimi tuli kylälle siis rautatiepysäkin myötä.

Posti

Keväällä vuonna 1932 koettivat A. Lindström ym. saada postin jättämään kylän postin junasta suoraan Tuomarilan pysäkillä, mutta anomus hylättiin Postihallituksessa. Vuonna 1933 koetti H. Hietanen yhteiskunnan nimissä yhdessä Osuusliike Elannon kanssa saada piletinmyynnin ja tavarankuljetuksen Tuomarilan pysäkillä, mutta anomus hylättiin rautatiehallituksessa. Sanomalehdet haettiin itse Espoon asemalta. Jo vuonna 1926 palkattiin asukkaiden toimesta sunnuntailehtien kanto koteihin ja vuosikymmenen vaihtuessa saatiin vakituinen postiljooni.

Sähkövalo

Vuonna 1919 alettiin kyläläisten toimesta puuhata kylään sähkövaloja. Sähkön saamiseksi oli ostettava sähköyhtiön osakkeita. Pylväät ostettiin Jofsin talosta, ja pystytettiin talkoilla vuosina 1920-1921. Kylämme oli Espoossa ensimmäisten joukossa sähkövalojen saannissa. Tievalot saimme vuonna 1930, jossa asiassa olimme taas ensimmäisten joukossa. Muistitiedon mukaan silloin oli tievalot Harakassa, Bergansin- Frisbackassa, Viherlaaksossa ja Leppävaarassa, Linnunlaulun alueella.

Pysäkillä laituritalo

Tielautakunnan kokouksessa syyskuussa 1934 todetaan, että E. Bång on luovuttanut pysäkkiä varten tiemaan käytettäväksi tiemaksun vapautta vastaan. Samana vuonna keskusteltiin jo laiturin laajentamisesta, joka jäi taas A Lindströmin huoleksi.

Tammikuussa 1936 kutsuttiin Tuomarilan yhdyskunnan kokous kunnantalolle Espooseen. Kokouksessa pohdittiin, ostetaanko maata pysäkkiä varten vai vaaditaanko Rautatiehallitusta hankkimaan tarvittava maa-alue.

Hra Ivar Enberg alusti kokouksen aiheenaan Tuomarilaan saatava täydellinen rautatiepysäkki lippumyynteineen ja postitoimistoineen. Asian hoitamiseksi oli jo kesällä valittu komitea, johon kuuluivat herrat Enberg, Antikainen ja Kaisla.

Kun rautatiehallitus ei nyt eikä lähiaikoina ole aikonut tämän asian hyväksi tehdä mitään, paitsi siinä tapauksessa, että heidän käytettäväkseen annettaisiin ilmaiseksi maata noin 1500 m², ehdotti hra Enberg, saadakseen tämän asian, jota jo kauan oli kipeästi odotettu, lopullisesti järjestetyksi, että paikkakuntalaiset yhteisvoimin lunastaisivat tähän tarkoitukseen tarvittavan maapalan.

Herra Haapanen esitti, etteivät paikkakuntalaiset ole velvollisia lahjoittamaan rautateille mitään, vaan päinvastoin rautatiehallitus on velvollinen itse järjestämään tämä asia. Haapasella oli valmis ehdotus rautatiehallitukselle lähetettäväksi. Esitystä kannatettiin. Äänestyksessä Enbergin esitys sai 28 ääntä ja Haapasen 25 ääntä.

Kokouksen päätökseksi tuli pienellä enemmistöllä, että ostetaan itse maata pysäkkiä varten. Pysäkin vieressä olevalta maanomistajalta hra Bångilta oli saatu tarjous maasta ja hänen hintapyyntönsä oli 11mk/m²

Lahjoituksia ostoa varten lupasivat Osuusliike Elanto 1000mk, puutarhuri Nyman 600mk, palstojen myyjä J. Lepomäki 500mk, Luutnantti Lerche 500mk ja kauppias Eriksson 500mk. Kunnanvaltuusto päätti 29. 1. 1937 avustaa maan ostoa 2000mk:lla. Kokouksessa oli läsnä 60 henkilöä.

Valittiin komitea, johon tulivat entiset jäsenet: Enberg, Antikainen ja Kaisla, sekä uusia jäseniä herrat Forssen ja Taurèn. Komitean tehtävänä on viedä asiaa kiireellisesti eteenpäin ja tiedustella muilta maanomistajilta maata ja sen hintaa. Varojen hoitaminen jätettiin tiekomitealle.

Rautatiehallitus käsitteli asian ja vastasi kirjeellään lokakuussa 1936 näin:

"Asia: Tuomarilan laituritalo.

Käsitellessään tänään kysymystä laituritalon rakentamisesta Tuomarilan seisakkeelle sekä noin 2550 m² suuruisen alueen hankkimisesta tarkoitusta varten, kehottaa rautatiehallitus Teitä pyytämään asianomaisia paikkakuntalaisia jättämänsä sitoumuksen mukaisesti valtionrautateiden pääkassaan Helsingissä tämän kuun kuluessa maksamaan 10000markkaa hanketta varten. Korvausmäärän tultua maksetuksi saadaan tätä määrärahaa käyttäen ryhtyä alustaviin töihin laiturialueella.

Samalla rautatiehallitus ilmoittaa kehoittaneensa lainopillista toimistoa ryhtymään toimenpiteisiin alussamainitun alueen hankkimiseksi rautatielle ja sen yhdistämiseksi valtionrautateiden alueeseen."

Nyt kävivät Ivar Enberg, R. W. Kaisla, G. E. Taurèn ja R. R. Forssen kylän tiehoitokunnan puolesta Helsingin Osakepankin Grankullan konttorissa 29. lokakuuta 1936 ottamassa lainan avustuksen maksamiseksi valtion rautatielle. Maksu suoritettiin 30. 10. 1936 rautatiehallituksen pääkassaan.

Pysäkkirahoituksesta on pidetty erillistä kassakirjaa, josta käy ilmi mm. kyläläisten maksamat osuudet pysäkin aiheuttamista kustannuksista. Tilikirjasta löytyy 114 nimeä, joten lähes kaikki kylän asukkaat olivat mukana asematalkoissa. En ole tutkinut, joutuivatko kyläläiset itse ensin ostamaan maa-alueen laituritaloa varten, mutta vanhat kyläläiset kertovat näin tapahtuneen. Laituritalon tonttiin ovat herra Bång ja herra J. E. Kavèn myyneet maataan.

Tuomarilan pysäkkirakennuksen on suunnitellut Th. Hellström lokakuussa 1936. Rakennusta on muutettu ainakin vuosina 1951 ja 1954. Muutokset koskevat vain huonejärjestelyjä. Julkisivuja ei ole muutettu, vain väri on vaihdellut. Rakennuksen pohjapiirustus noudattaa asematalotyyppiä, jossa kylmä tavarasuojia ja pienempi lämmin säiliöhuone asetettiin saman katon alle kuin muutkin aseman tilat. Rakennukseen sijoitettiin myös yhden huoneen ja keittiön suuruinen asunto asemamiehelle. Toimistuhuone oli odotushuoneen ja asunnon välissä. Näin voitiin liikennettä hoitaa mahdollisimman vähin voimin.

Pysäkkirakennuksen valmistuttua myös rahtiliikennettä voitiin hoitaa Tuomarilassa. Kylään tuleva postisäkki ja sanomalehdet jätettiin Tuomarilan asemalla junasta. Sanomalehdet lajiteltiin aseman odotushallissa ja muutenkin oli miellyttävää odottaa junaa lämpimissä tiloissa. Asemalla oli erillinen käymälärakennus, jossa oli naisille ja miehille omat tilat. Käymälä purettiin 60-luvulla. Asemalaiturille rakennettiin 40-luvun lopulla kioski, jossa myytiin lehtiä ja virvoitusjuomia. Kioski on ollut laiturilla kolmessa eri paikassa. Viimeinen kioski purettiin 60-luvulla.

Aseman uusi aika

Ajat muuttuvat, mutta asema pysyy tärkeänä paikkana. Monet ovat ne toiminnot, jotka asemamies aikanaan hoiti. Hän tunsu asukkaat ja asukkaat tunsivat hänet. Keräsihän asemamies joinakin vuosina kylän henkikirjoitusilmoitukset.

Espoo alkoi toisen maailmansodan jälkeen kasvaa voimakkaasti. Sen seurauksena omakotivaltainen Tuomarila muuttuu kerrostalojen hallitsemaksi kaupunginosaksi. Rautatie sähköistyy, matka Helsinkiin, joka ennen kesti noin 40-60 minuuttia, taittuu nyt parhaimmillaan 20 minuutissa. Pysäkkirakennusta ei enää tarvita entiseen tehtävänsä, sillä junalippuja ei enää asemalla myydä.

24. 1. 1969 Tuomarilan asema sai kunnian olla paikkana, jossa pidettiin rautateiden sähköisen henkilöliikenteen vihkimistilaisuus.

Laituriseisake on kuitenkin vielä paikoillaan, ja pysäkkirakennus kokee uudestaan tarpeellisuutensa tuomarilalaisten kokoontumispaikkana, Espoon tuomiokirkkoseurakunnan vuokraamana.

Yksi aikakausi on kulumassa umpeen. Uudet asukkaat ja niiden mukana nopeasti kehittyvä Espoon Tuomarila saa uudet kasvat. Mitähän tähän sanoisivat nyt Tuomarilan alkuasukkaat, Emil Kavèn ja muut?

Palataan ajassa takaisinpäin

Vuonna 1938, sodan alla, Tuomarila oli pieni, mutta vireä maalaishäy Espoon "keskuksen" vieressä. Häy käsitti alueen, jonka rajat voidaan selkeästi katsoa olleen seuraavat: Aloitetaan Kirstin pellolta, joka nykyisin on kerrostaloaluetta ja jossa mm. Keski-Espoon koulu nykyisin sijaitsee. Sieltä häy raja suuntautui Jofsin maatalolle yli junaradan. Tällä paikalla on nyt uusi silta rautatien ylitse.

Täältä raja kulki edelleen vanhan ratavallin yli ja kallioiden takaa vanhaa tietä seuraten Björkbackan koululle eli melkein nykyiselle moottoritiele asti. Björkbackassa sijaitsi ruotsinkielinen lastenkoti ja alakansakoulu. Kaunis rakennus on nykyisin kunnostettu ja edelleen kaupungin omistuksessa. Taloa kutsuttiin aikoinaan myös "Koppalaksi". Sieltä raja kääntyi nykyiselle VPK:lle, Palotielle ja siitä suolle, jonka lähellä on nykyisin linja-autojen pääte pysäkki. Sitten raja kulki suolta puoroa seuraten nykyiselle Sunan koulun kohdalle ja sieltä melko suoraan vanhaa kärrytietä takaisin Kirstin pelloille.

Auton sijasta hevosvetoisesti

Kylän tiet olivat vielä 30-luvun lopussa maaseudun kapeita teitä, lähinnä kärryteitä. Yleensä kuljettiin jalkaisin tai polkupyörällä. Talvella kulkuvälineenä oli potkukelkka, jos tiet oli aurattu. Vastaan saattoi tulla Kirstin kartanon isäntä tai renki hevoskärryineen. Autoja ei Tuomarilassa tuolloin juurikaan kulkenut. Ainoastaan Lasse Henriksonin kuorma-auto, Elannon kaupan auto tai joku satunnainen muu auto liikkui tiellä. Helsinkiin kuljettiin lähinnä junalla. Linja-autoliikenne alkoi vasta 1940-luvun lopulla. Liikennettä oli niin vähän, että tuomarilalaiset, joilla oli lehmä tai lamma, saattoivat kiinnittää sen liekaan tien vierelle ruohoa syömään. Tuomarilassa asui 1930-luvun loppupuolella ehkä noin sata perhettä Suurin osa asukkaista tunsivat toisensa. Tuomarilalaiset olivat pääasiassa suomenkielisiä, kun taas Espoon enemmistö puhui ruotsia. Monet ruotsinkielisistä eivät osanneet suomea. Jopa vielä 1940-luvulla kunnanvirastossa saattoi olla vaikeaa hoitaa asioitaan suomenkielellä.

Tuomarilan VPK:n perustaminen

Vuonna 1924 Domsbyn yleisessä kokouksessa tiekomitealle annettiin tehtäväksi tiedustella paloruiskun sekä letkujen hintaa yhteiskunnan mahdolliselle palokunnalle. Vuonna 1925 Domsbyn yhteiskunnan vuosikokouksessa päätettiin pienen paloruiskun hankinnasta. Lohjan palosuojeluyhdistykseltä saatiin 1000 markan avustus ja loput varat hankittiin maanomistajilta. Asiaa hoitivat H. Halme, L. Theman ja Lehtinen.

Vuonna 1929 perustettiin Södrikin VPK, joka oli alusta alkaen yhteistyössä Grankulla FBK:n kanssa. Ensimmäistä vuosijuhlaa, 5-vuotis merkkipäivää, vietettiin Grankulla FBK:n talolla. VPK:n jäsenistössä oli kahdenlaisia jäseniä: kannattavia ja toimivia. Kukaan jäsenistä ei saanut palkkaa, mikä käy ilmi nimestäkin. Toiminta rahoitettiin monia vuosia järjestämällä kyläjuhlia ja tansseja. Espoon kunta antoi jonkun verran taloudellista tukea. Valtio ei tukenut ainakaan alussa VPK:ta.

Jo perustamisvuotenaan 1929 palokunta rakensi itselleen palovajan ruiskua ja paloletkuja varten. Vaja torneineen rakennettiin pienelle kolmikulmaiselle alueelle Ojalan taloa vastapäätä. Vaja sijaitsi nykyisen Joupinkujan päässä Joupinmäellä. Paikka on nykyisinkin havaittavissa kuusiaidan vieressä.

Aina keväisin 1930-luvulla järjestäytyttiin Espoon aseman kentälle katselmukseen. Pukuna oli valkoinen takki palokuntavöineen ja jalassa pitkät mustat housut. Päässä oli preussilaismallinen kypärä ja vasemmassa olkavarressa käsivarsinauha. Siis varsin komeata paraatia. Työpukuna palokuntalaisilla oli tummat haalarit, vyö, saappaat ja suikkalakki kokardilla.

Palokunta harjoitteli ahkerasti sammutusta mm. Monosen vuokratalolla, josta harjoituksesta on valokuvia. Talo oli kaksikerroksinen rakennus ja siten oivallinen kohde harjoitteluun. Talvisin pidettiin hiihtokilpailut, johon kylän maasto sopi erittäin hyvin. Myös ensimmäinen yritys urheiluseuran perustamiseksi tapahtui VPK:n taholta.

Vuonna 1936 hankittiin palokunnalle tontti nykyisen Palotien alusta. Tontille rakennettiin uusi

kalustovaja ja juhliä varten tilava tanssilava. Kun lavalla vietettiin kyläjuhliä, kuului torvisoittokunnan soitto melkein koko Tuomarilan alueella. Liikenteen melu ei silloin vielä ollut vallitseva. Kylässä elettiin silloin erittäin tehokasta ja onnellista aikaa.

Uusi kalustovaja palveli sodan aikana väestösuojelun vartijoiden kokoontumispaikkana. Vuonna 1949 alettiin rakentaa uutta Tuomarilan VPK:n taloa. Talo on varsinainen talkootyön malliesimerkki. Tukit puutavaraa varten saatiin lahjoituksina Espoon maataloilta ja sahattiin laudoiksi Tuomarilan miesten toimesta etupäässä Lindholmin sahalla Espoon keskustassa. Talon rakennustyöt tehtiin myös talkoilla Tuomarilan naisten ja miesten vapaaehtoisella työllä.

Talon valmistuttua vuonna 1950 vietettiin sen valmistumisjuhlat, jossa oli vieraina naapuripalokuntien johtohenkilöitä ja kylän väkeä. Oli taas saavutettu jotain suurta ja tärkeää, kuten rautatien laituriseisakkeen aikana.

VPK:n ja Tuomarilan Urheilijoiden järjestäminä pidettiin juhlasalissa 1950-luvulla tanssi-iltamia. Orkestereina oli mm Valkama, Olavi Virta ja monet muut. Iltamat keräsivät nuorisoa koko rantaradan varrelta Helsinkiä myöten.

Talossa on ollut vuokralaisena mm. yksi Tuomarilan kansakoulun luokka, kun varsinaisessa koulussa on ollut tilan puutetta. Myöhemmin toimi talossa kynttilätehdas ja sen jälkeen Tuomarilan Kino. Tätä elokuvateatteria on pitänyt monia vuosia Toivo Reijonen Tuomarilasta. Katutasossa on ollut vuokralaisena mm. Varuboden, Posti, Kampaamo Mirja Mäkinen (Lehmuserä) ja Toivo Reijosen kioski. Nykyisin katutasossa ovat Urheiluliike Liljeström ja uusi kioski kahviloineen.

VPK:n 10-vuotisjuhlan puheesta v. 1939 ote: "Palokunta on aina valmiina antamaan apuaan kaikille, jotka sitä tarvitsevat, vieläpä vastustajilleenkin. Ei varmaan löydy montaa järjestöä joka siinä määrin tekee vapaaehtoista työtä lähimmäisensä auttamiseksi, kuin juuri vapaaehtoinen palokunta. Asioita oikein ajattelevan ihmisen täytyy myöntää, että palokunta on tarpeellinen ja tällekin kylälle, joka kasvaa kasvamistaan, suorastaan välttämätön. Nekin markat mitkä tulevat tämän juhlan kautta palokunnan kassaan, eivät mene hukkaan"

Suomenkielinen kansakoulu.

Varsinkin pienten lasten vanhempia huolestutti lastensa koulussakäynti. Lapset olivat suomenkielisiä ja lähimmät koulut olivat ruotsinkielisiä. Lähin koulu oli Björkbackan ruotsinkielinen alakoulu ja yläkoulu, myös ruotsinkielinen Espoon kirkon luona. Suomenkieliset koulut olivat Kauklahdessa Pellon pysäkin kohdalla. Matkaa sinne oli noin 5 kilometriä kävellen. Toinen suomenkielinen koulu oli Kauniaisissa lähellä Kauniaisten nykyistä kaupungintaloa. Sinne oli matkaa 3 kilometriä kärryiteitä pitkin. Tie kulki suurin piirtein samaa reittiä kuin nykyisin Ymmerstan alueen kautta. Junaa ei uskallettu käyttää, sillä ne eivät olleet niin helppokulkuisia kuin nykyisin.

Yhdistys yksityisen koulun tueksi

Onneksi kylässämme oli aikaansaavia vanhempia. Sellainen oli Salmen lasten äiti Impi Salmi. Hän ryhtyi toimeen, jotta Tuomarilaan perustettaisiin suomenkielinen kansakoulu. Espoon Tuomarilan suomalaisen kansakoulun kannatusyhdistys perustettiin 4. päivä syyskuuta 1938. Oikeusministeriö hyväksyi yhdistyksen 19. päivä syyskuuta 1938. Kannatusyhdistyksen perustamiskirjan on allekirjoittanut 9 tuomarilalaista: Erik Trygg, Impi Salmi, Martta Sirala, Anni Jakobsson, Lyyli Johansson, Niilo Luoto, Martti Heiniö, Gunnar Palomäki ja Lauri Kulmala. Asiantuntijana oli kutsuttu Suomalaisen Kansakoulun Ystävät ry:n sihteeri opettaja Lauri Pirvola Helsingistä.

Suomenkielinen kansakoulu alkaa

Opetusministeriön päätös tuli 22 päivä marraskuuta 1938, jolloin Kannatusyhdistykselle tuli kiire toimia, jotta koulu voisi alkaa kevätlukukauden alussa tammikuussa 1939.

Joulukuun 8. päivänä ilmestyneissä Helsingin Sanomissa ja Virallisessa lehdissä oli ilmoitus opettajan viran hakemisesta. Ilmoitukseen vastasi 12 hakijaa. Heistä johtokunta valitsi yksimielisesti Katri Pirvolan.

Koulu aloitti toimintansa tammikuun 9. päivänä 1939. Koulun sisäänkirjoitus oli samana päivänä. Alakouluun ilmoittautui 19 ja yläkouluun 20 kouluikäistä lasta, eli siis 39 oppilasta.

Vanha koulutalo on jo purettu

Koulutalo löytyi Tuomarilasta ja vuokrasopimus tehtiin 5 päivä lokakuuta 1938 rouva Helmi Kuusiston kanssa. Talo vaati muutostöitä, jotka tuomarilalaiset tekivät talkoilla. Talo on purettu joku vuosi sitten ja sijaitsi nykyisten Sunankaaren ja Pitkännotkontien risteyksessä. Talo ei ollut suuri, mutta riitti supistetulle koulullemme, kun yläkoulu toimi aamupäivällä ja alakoulu iltapäivällä.

Opettajamme oli todella ahkera

Opettaja Katri Pirvola laati opetussuunnitelman lukujärjestyksineen. Yläkansakoulun viikkotuntimäärä oli 30 opetustuntia, ja opetus oli järjestetty siten, että yläkoulun 1 ja 2 luokka opiskeli mikäli mahdollista yhdessä samaa ainetta ja 3 ja 4 luokka samanaikaisesti heille yhteistä ainetta. Laulu- ja uskontotunnit olivat kaikille yhteisiä.

Alakoululaisten vanhempien toivomuksesta alakoululaiset kävivät keväällä koulua ensin vain iltapäivisin 1,5 tuntia päivässä ja kun yläkoulun lukuvuosi päättyi huhtikuun viimeisenä päivänä, jatkui alakoulu vielä aamupäivisin aina kesäkuun 10. päivään asti. Tämä johtui siitä, että opettaja Pirvola oli ainoa opettaja supistetussa koulussamme, viikkotuntimäärät tuli saada täyteen ja luokkahuoneita oli vain yksi.

Vahtimestari, siivooja, keittäjä ja talonmies

Koululle palkattiin myös vahtimestari. Hän oli rouva Vieno Siren Tuomarilasta.

Vahtimestarin työt olivat moninaiset: hän siivosi koulun huoneet, teki tarjottavan ruuan, kantoi vedet sisään ja ulos, puhdisti ja täytti juomavesisäiliön. Talvella hän teki lumityöt jne. Ihme on, että hän kaikki jaksoi ja ehti suorittaa. Astioiden kuivaamiseen kuitenkin opettaja määräsi oppilaita vahtimestaria auttamaan.

Varainhankinta

Kansakoulun aloittaminen tarvitsi rahavaroja. Ne saatiin kannatusyhdistyksen jäsenmaksuina ja erilaisina valtion avustuksina, yhteensä 70.000 markkaa.

Avustusta anottiin myös kunnalta helmikuun alussa 1939.

Kunnanvaltuuston kokouksessa 17.- päivä huhtikuuta 1939 oli anomus käsiteltävänä, esityslistan mukaan seuraavana:

"Espoon Tuomarilan suomenkielisen kansakoulun kannatusyhdistys r.y:n anomus saada avustusta Tuomarilan yksityisen kansakoulun ylläpitämiseen. - Yhdistys, joka ilmoittaa, että koulussa nykyään on 20 oppilasta koulun yläluokilla ja 19 alaluokilla, anoo kunnalta 28.800 markan suuruista avustusta koulun ylläpitoa varten kuluvana vuonna. Äänestyksen jälkeen 9:llä äänellä 4:ää vastaan, jotka viimeksi mainitut ovat annetut sellaisen ehdotuksen puolesta, että yhdistykselle myönnettäisiin avustus koulun alaluokkia varten ja että tämä avustus maksettaisiin summana, joka vastaisi niitä kustannuksia, joita kunnalla on ollut kunnan omaa alakansakoulua käyvien oppilaitten

oppikirjoista ja muista koulutarpeista sekä ruuasta ja vaatetuksesta, ovat lautakunnat päättäneet ehdottaa, että kv päättäisi hylätä ehdotuksen.
Kunnanvaltuusto päätti hylätä anomuksen."
Tämä kuvaa selvästi vaikeuksia, joita suomenkielisillä oli vahvasti ruotsinkielisessä kunnassa.

Koulu laajenee täydelliseksi kansakouluksi

Heinäkuussa 1939 päätti johtokunta pyytää valtioneuvostolta suostumusta laajentaa koulu täydelliseksi kansakouluksi. Tähän saatiinkin päätös 2. päivänä syyskuuta 1939. Syyslukukauden alussa ilmoittautui oppilaiksi yhteensä 44 lasta, 27 yläkouluun ja 17 alakouluun. Täydellisen koulun tuli saada oma opettaja alakouluun, johon saatiin opettaja lida Juvonen Helsingistä. Hän aloitti opetuksen 2 päivänä lokakuuta. Yläkoululaiset kävivät koulua aamupäivisin ja alakoululaiset iltpäivisin.

Sota keskeytti koulunkäynnin

Talvisodan alkaminen 30. marraskuuta 1939 aiheutti koulun keskeyttämisen. Sotatalvi oli pitkä ja kylmä. Pakkasta oli kauan aikaa jopa yli 40 astetta. Tuomarilaan tuli sotaa pakoon paljon uusia suomenkielisiä asukkaita, etenkin lapsia Helsingistä. Välirauha solmittiin maaliskuussa, ja huhtikuun 15. päivä päästiin taas jatkamaan koulua. Kevätlukukausi jatkui aina kesäkuun 14. päivään asti. Syksyllä alakouluun tuli uusi opettaja Toini Veijalainen. Hän tuli Lumivaaran Ihalan koulusta Karjalasta, luovutetulta alueelta.

Koulu tuli todella tarpeeseen

Kannatusyhdistys oli tehnyt suurenmoisen työn. Tammikuun 1939 kokouspöytäkirjassa on maininta: Johtokunnan jäsenet tutustuivat yksityisen koulun tarpeita varten hankittuun koulukalustoon, koulutarvikkeisiin, opetusvälineisiin, käsityökalustoon, koulukeittolakalustoon, oppilaskirjastoon, varta vasten tehtyihin varusteisiin, jotka kaikki nyt on saatu hankituksi ja asianmukaisella tavalla paikoilleen sijoitetuiksi. Johtokunnan kaikki jäsenet, erityisesti työnjohtaja Martti Heiniö ja sorvaaja Erik Trygg ovat aikaansa ja vaivojansa säästämättä ponnistelleet koulua varten vuokratun huoneiston kunnostamiseksi, mistä he kumpikin ansaitsevat johtokunnan yhteisen kiitoksen. Samoin rouva Impi Salmi kokoonkutsujana ansaitsee pöytäkirjaan merkityn kiitoksen. Johtokunta saattaa todeta, että verraten nopeasti uusi koulu on saatu tyydyttävään kuntoon ja Tuomarilan lapset omaan suomenkieliseen kansakouluun. Johtokunnalle on ollut mieluista todeta koko paikkakunnan suurella myötämielisyydellä seuraavan uuden koulun perustamispuuhia, mistä mm. on ollut seurauksena paikkakunnan asujainten kerääntyminen iltaisin koulun huoneita ja varusteita katsomaan. Johtokunta tahtoo nyt pöytäkirjaansa merkitä toivomuksen, että yksimielisyys edelleen säilyisi ja että nyt järjestelyn alaiseksi tuleva taloudellinenkin puoli saataisiin suunnitelmien mukaiseen kuntoon.

Vuoden 1940 vuosikertomus mainitsee silloin hyvin tärkeästä koulun tehtävästä: Kuluneena vuonna on kannatusyhdistys jakanut jalkineita ja vaateapua yhteensä 24:lle oppilaalle. Suurin osa on hankittu kannatusyhdistyksen varoilla, osa saatu lahjaksi Suomalaisen kansakoulun ystäväin naisjaostolta Helsingistä. Muutamat paikkakunnan naiset ovat neuloneet sukkaa ja lapsia oppilaille johtokunnan ostamista langoista.

Lisäksi vuosikertomuksessa on: Yhteishengessä koulun opettajien, johtokunnan ja paikkakuntalaisten kanssa on koulu menestyksellisesti toiminut kuluvankin vuoden ja toivoo johtokunta, että Espoon kunta seuraavana toimivuonna ottaisi koulun hoitoonsa, koska yhä edelleen on käynyt ilmeiseksi Tuomarilan kansakoulun pysyvä tarve.

Kahden vuoden jälkeen kunnan kouluksi

Toukokuun 24. päivänä 1941 kannatusyhdistyksen ylimääräinen kokous esitti Espoon kunnalle anomuksen koulun muuttamiseksi kunnalliseksi. Kunta hyväksyi muutoksen, ja syksyllä 1941 aloitti koulu Espoon kunnan omistamassa Björkbackassa, josta ruotsinkielinen koulu siirtyi muualle Esooseen. Kannatusyhdistys päätti kokouksessaan heinäkuun 31. päivänä 1941 lopettaa yksityisen suomenkielisen kansakoulun toiminnan.

Kannatusyhdistys purkautui virallisesti 17. päivä elokuuta 1943. Yhdistyksen loppuvarat 4.920:20 markkaa luovutettiin Suomalaisen kansakoulun ystävät ry:lle yksityisten suomenkielisten kansakoulujen toiminnan avustamiseksi.

Näin alkoi Tuomarilan suomenkielinen kansakoulu sen monivuotisen opettajan Katri Pirvolan ja sen uutteran kannatusyhdistyksen taidokkaalla ohjauksella.

Tuomarilan urheilijat

Urheiluseuran perustamisen kohdalla voidaan todeta että, "Sama kaiku on askelten", sillä niin samalla tavalla urheiluseurakin alkoi. Kylän yhteisissä kokouksissa ja Domsbyn VPK:ssa oli jo monesti keskusteltu urheiluseuran tarpeellisuudesta. Oli järjestetty monia kilpailuja ja koeteltu paremmuutta naapurikylien kesken.

Tuomarilan maasto oli varsinkin talviurheiluun sopivaa. Kotinurkilla oli hyviä mäkiä ja maasto sopivaa hiihtokilpailujen pitämiseen.

Nimi Venno Kaisla tulee voimakkaana esille kun tutkii Tuomarilan urheiluseuran syntyä. 8. 4. 1945 kokoonnuttiin Tuomarilan VPK:n kalustovajalle perustamaan urheiluseuraa "Tuomarilan Urheilijat". Seuran perustavassa kokouksessa Venno Kaisla selosti seuran tarpeellisuutta paikkakunnan asukkaiden ruumillisen kunnan kohottamiseksi ja nuorison harrastusten ohjaamiseksi terveille urille.

Nämä sanat ovat toteutuneet. Seura on saavuttanut menestystä monessa eri lajissa, ja edelleenkin toimii vireästi alkuperäisten tavoittensa hyväksi. Paljon on niitä vapaaehtoisia, jotka ovat urheilun hyväksi tehneet työtä.

Tuomarilan urheilun historia on kylän ikään nähden monipuolinen ja pitkä. Se kertoo kylämme henkistä janoa ja kyvykkyyttä hoitaa asioita, joita kylämme on kaivannut ja edelleenkin tarvitsee.

Tämä historia perustuu Espoon kaupungin arkistossa oleviin asiakirjoihin ja Vanhan Tuomarilan perinneryhmän omakohtaisiin muistitietoihin.

Tuomarilassa lokakuussa 2006
Vanhan Tuomarilan perinneryhmä

Antti Jousjärvi